

تخمین غلظت هوا در سرریز شوت با استفاده از روش‌های فرامدل

چکیده

یکی از راه‌های جلوگیری از ایجاد فشار منفی و کاویتاسیون در سرریزها، هوادهی به جریان عبوری از سرریزها می‌باشد. شناخت نحوه توزیع تغییرات غلظت هوا در طول سرریز جهت تخمین میزان هوادهی از اهمیت زیادی برخوردار است. در پژوهش حاضر کاربرد روش‌های فرامدل رگرسیون فرآیند گاوسی (GPR) و ماشین بردار پشتیبان (SVM) در پیش‌بینی غلظت هوا مورد بررسی قرار گرفت. بدین منظور مجموعه داده‌های آزمایشگاهی (۲۲۶۸) به‌دست آمده از مدل‌های هیدرولیکی سرریز شوت در فرآیند مدل‌سازی به کار گرفته شد. مدل‌های ورودی متنوعی بر اساس ترکیب مختلفی از پارامترهای اندازه‌گیری شده تعریف گردید. نتایج به‌دست آمده نشان دهنده توانایی بالای هر دو روش در برآورد غلظت هوای مورد نیاز بر روی سرریز است. در برآورد میزان غلظت هوا در سرریز شوت برای حالتی که هوادهی مصنوعی توسط هواده انجام می‌گیرد پارامترهای دبی جریان (Q_w)، نسبت فاصله طولی از انتهای دفلکتور به عرض کانال (L/W) و نسبت عمق (عمود بر سرریز) بر عرض کانال (Y/W) تأثیر زیادی داشتند. نتایج شاخص‌های آماری ضریب همبستگی (R)، ضریب تبیین (DC) و خطای جذر میانگین مربعات برای این حالت در روش GPR به ترتیب 0.9214 ، 0.8451 و 0.1008 و مقادیر 0.9333 ، 0.8662 ، 0.0937 و 0.123 در روش SVM است. برای حالتی که هوادهی مصنوعی توسط هواده انجام نمی‌گیرد، مدل با پارامترهای ورودی Q_w ، L/W ، Y/W و ΔP (اختلاف فشار ما بین فشار اتمسفر و فشار زیر جت) با دارا بودن مقادیر $R=0.9222$ ، $DC=0.8644$ و $RMSE=0.914$ در روش GPR و به ترتیب با مقادیر 0.87 ، 0.7543 و 0.123 به‌عنوان برترین مدل انتخاب گردیدند.

کلمات کلیدی: رگرسیون فرآیند گاوسی، سرریز شوت، ماشین بردار پشتیبان، هوادهی.

Estimation of air concentration in chute spillway using metamodel methods

Abstract

One of the ways to prevent creating negative pressure and cavitation in spillways is to introduce air into the flow over the spillways. Understanding the distribution of air concentration variations along the spillway is of significant importance for estimating the aeration level. This study explores the application of GPR and SVM models in predicting air concentration. To achieve this, a dataset of 2268 laboratory experiments obtained from hydraulic models of chute spillways was utilized in the modeling process. Various input models were defined based on different combinations of measured parameters. The results demonstrate the high capability of both methods in estimating the required air concentration over the spillway. In predicting air concentration in the chute spillway under artificial aeration conditions, flow discharge (Q_w), longitudinal distance ratio from the end of the deflector to the channel width (L/W), and depth ratio (perpendicular to the spillway) to channel width (Y/W) significantly influenced the outcomes. Statistical indices, including R , DC , and $RMSE$ for this case were 0.9214, 0.8451, and 1.008, respectively, in the GPR, and 0.9333, 0.8662, and 0.937 in the SVM. For scenarios without artificial aeration, the model with input parameters Q_w , L/W , Y/W , and ΔP (pressure difference between atmospheric pressure and the pressure under the jet) achieved the best performance in the GPR method with values of $R=0.9222$, $DC=0.8644$, and $RMSE=0.914$. In the SVM, the same model with values of 0.87, 0.7543, and 0.123 for R , DC , and $RMSE$, respectively, was selected as the superior model.

Keywords: Aeration, Chute spillway, Gaussian Process Regression, Support Vector Machine.

تأمین آب مورد نیاز بخش‌های مختلف کشاورزی، صنعت و شرب بالاخص در مناطق خشک و نیمه خشک از اهمیت خاصی برخوردار است. در دهه‌های اخیر و با پیشرفت تکنولوژی، احداث سدهای مخزنی و سازه‌های هیدرولیکی جانبی گسترش قابل توجهی نموده و با روند افزایشی احداث سدهای بلند و نیاز به بالابردن ایمنی سدها، توجه هرچه بیشتر مهندسين هیدرولیک به مقوله طراحی اقتصادی و مطمئن این سازه‌ها را می‌طلبد. یکی از سازه‌های هیدرولیکی که نقش مهمی را در فراهم نمودن ایمنی کافی سد به هنگام ورود سیلاب به داخل مخزن و تخلیه آن به پائین دست سد ایفا می‌کند، سرریزها می‌باشند. با توجه به سابقه طولانی استفاده از مدل‌های هیدرولیکی در طراحی سرریزها و دقت قابل توجه نتایج حاصل از آن‌ها، مهندسين را بر آن داشته تا با ساخت این مدل‌ها و انجام آزمایش نسبت به طراحی اقتصادی و ایمنی‌تر سرریزها اقدام نمایند. به دلیل بالا بودن سرعت جریان و افت فشار در سرریزهای بلند، پتانسیل وقوع پدیده کاویتاسیون افزایش یافته و منجر به خسارت شدید به سرریز گردد. بنابراین سازه ویژه‌ای که هواده تنداب نامیده می‌شود باید در محل‌هایی که در آن هواده طبیعی از سطح آزاد جریان برای محافظت کافی نیست تعبیه شود. بنابراین شناخت نحوه توزیع تغییرات غلظت هوا در طول سرریز جهت تخمین میزان هواده و ارائه شیوه نوین و خلاقانه که بتواند در این راستا موثر واقع شود از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است.

یکی از تأثیرات جانبی کاویتاسیون در بسیاری از سازه‌ها، سر و صدا و ارتعاش می‌باشد که از ماشین‌های محرکه گرفته تا شیرهای بزرگ در صنعت و سازه‌های هیدرولیکی مانند سرریزها را شامل می‌شود. راحمیر سروصدای ناشی از کاویتاسیون و آزار دهنده بودن آن را مورد بررسی قرار داد (Rahmeyer, 1981). ایشان در نظر گرفتن صدا به عنوان فاکتور مهم در طراحی و عملکرد یک سازه هیدرولیکی را باعث ایجاد محدودیت احتمالی دانست. نتایج تحقیق فرنک و میشل نشان داد که دوام داشتن کاویتاسیون باعث کاهش عملکرد سازه هیدرولیکی می‌شود (Franc and Michel, 2004). زبری موضعی دیواره‌ها (مانند دیواره‌های بتنی سرریز سدها) می‌تواند باعث جداسازی جریان از سطح شده و کاهش فشار را ایجاد کند. نتایج تحقیق فیستر و هاگر بیانگر بیشترین مقدار غلظت هوا در کف سرریز و تا نقطه برخورد جت است (Pfister and Hager, 2010). همچنین نتایج آن‌ها نشان داد که از نقطه برخورد جت، غلظت کاهش یافته و یک گرادیان هواده بزرگ نیز در محل نقطه برخورد جت به کف سرریز حاصل می‌شود. فیستر در سرریز دارای هواده به تعیین ویژگی‌های هیدرولیکی جریان دو فازی پرداخت. تغییرات ویژگی‌های هیدرولیکی جریان دو فازی همچون ضریب هواده، طول جت، گسترش غلظت هوا، با تغییر در پارامترهای زاویه دفلکتور و زیر فشار داخل کاویتا به دست آمد (Pfister, 2011). نتایج تحقیق نشان داد که دفلکتور با شیب بالاتر دارای عملکرد بهتری در وارد کردن هوا به جریان است. همچنین با افزایش زیر فشار داخل کاویتا، طول جت و ضریب هواده کاهش می‌یابند. همچنین با افزایش زیر فشار، غلظت هوای کف سرریز نیز کاهش می‌یابد. وو و همکاران به بررسی تأثیر پارامترهای هندسی شوت هواده، بر روی مقادیر آب برگشتی به داخل کاویتا تشکیل شده در پائین دست رمپ هواده پرداختند (Wu et al., 2011). در اعداد فرود پائین و شیب طولی کم شوت، آب برگشتی ناشی از برخورد جت عبوری از روی هواده به کف شوت می‌تواند کاویتا پائین دست هواده را پر نماید و خود موجب بروز کاویتاسیون گردد. نتیجه نشان می‌دهد مقدار آب برگشتی به داخل کاویتا، با طول جت پرتابی از روی هواده رابطه دارد. برای هواده‌هایی با ارتفاع بزرگ‌تر یا زاویه رمپ بیشتر، مقدار طول جت پرتابی بزرگ‌تر می‌باشد. چکبب نقطه شروع هواده طبیعی از سطح جریان در سرریز پلکانی را بررسی نمود (Chakib, 2013). نتایج نشان داد که ورود هوا به جریان به دلیل کاستن از اصطکاک دیواره‌ها باعث افزایش سرعت جریان شده و با افزایش آنگذری جریان، نقطه شروع هواده از سطح به پائین دست حرکت می‌کند. کرمانی و همکاران نقاطی که احتمال آسیب ناشی از کاویتاسیون در سرریز سد وجود داشت را بررسی کردند (Kermani et al., 2013). نتایج بیانگر این است که در مقاطع نزدیک به انتهای سرریز احتمال خسارت به دلیل افزایش سرعت جریان در طول سرریز بیشتر می‌شود. سلماسی و همکاران به بررسی مدل‌های فیزیکی مختلف سرریز پلکانی و تأثیر اختلاط شدید آب بر افزایش غلظت اکسیژن محلول در آب پرداختند (Salmasi et al., 2021). نتایج نشان داد که با افزایش دبی

و غوطه‌ور شدن تمام پله‌ها، اثر پله‌های سرریز بر تلاطم و هوادهی جریان کاهش می‌یابد. در دبی‌های بیش از ۰/۱۵ متر مربع بر ثانیه، با افزایش شیب سرریز، راندمان هوادهی افزایش می‌یابد. راضا و همکاران به بررسی عددی تأثیر شیب سرریز پلکانی بر حبابی هوا و مکان شروع حباب پرداختند (Raza et al., 2021). طول منطقه جریان بدون هوادهی زمانی افزایش می‌یابد که شیب کانال از شیب تند به شیب ملایم کاهش یابد.

یکی از مهم‌ترین مسائل در بررسی پدیده کاویتاسیون تعیین نحوه توزیع غلظت هوا است. روابط تجربی موجود جهت تخمین غلظت هوا به دلیل اینکه مربوط به مدل‌هایی با هندسه خاص می‌باشند، کاربرد محدودی دارند. ساخت مدل هیدرولیکی سازه‌های آبی هزینه‌بر است. همچنین در تبدیل داده‌ها از مقیاس آزمایشگاهی به مقیاس اصلی مشکلاتی وجود دارد. لذا استفاده از روش‌هایی که بتوان تخمین خوبی از نحوه توزیع غلظت هوا داشته باشند؛ بسیار موثر است. بدین منظور استفاده از روش‌های بهینه‌سازی چند هدفه همواره از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است. در پژوهش حاضر روش‌های ماشین بردار پشتیبان و رگرسیون فرآیند گوسی به عنوان روش‌های فرامدل جهت تخمین پارامترها استفاده گردید و نتایج آن مورد ارزیابی قرار گرفته است. مدل‌های مختلف با پارامترهای ورودی مختلف تعریف شده و پارامتر غلظت هوا تخمین زده شد و پارامترهای تأثیرگذار هر مورد شناسایی شد. این تحقیق تلاشی است در راستای مطالعات قبلی صورت گرفته که با نمایش کاربرد روش ماشین بردار پشتیبان و رگرسیون فرآیند گوسی در تخمین توزیع غلظت هوا و ارزیابی کاربردی بودن این روش‌ها نسبت به داده‌های آزمایشگاهی موجود در این زمینه صورت گرفته است.

مواد و روش‌ها

ماشین بردار پشتیبان (SVM)

ماشین بردار پشتیبان به عنوان یکی از روش‌های یادگیری با نظارت، اولین بار توسط Vapnik (1995) برای طبقه‌بندی و پیش‌بینی مورد استفاده قرار گرفت. ماشین بردار پشتیبان یک سیستم یادگیری کارآمد بر مبنای تئوری بهینه‌سازی مقید است که از اصل استقرای کمینه‌سازی خطای ساختاری استفاده کرده و منجر به یک جواب بهینه کلی می‌گردد. در مدل رگرسیون SVM تابعی مرتبط با متغیر وابسته Y که خود تابعی از چند متغیر مستقل X است، برآورد می‌شود. مشابه سایر مسائل رگرسیونی فرض می‌شود رابطه میان متغیرهای مستقل و وابسته با تابع جبری مانند $f(x)$ به علاوه مقداری اغتشاش (خطای مجاز ϵ) مشخص شود (Norouzi et al., 2021).

$$f(x) = W^T \phi(X) + b \quad (1)$$

$$Y = f(x) + \text{noise} \quad (2)$$

چنانچه W بردار ضرایب و b ثابت مشخصه‌های تابع رگرسیونی و ϕ نیز تابع کرنل باشد، آنگاه هدف پیدا کردن فرم تابعی برای $f(x)$ است. این مهم با آموزش مدل SVM توسط مجموعه‌ای از نمونه‌ها (مجموعه آموزش) محقق می‌شود. تابع SVM رگرسیونی را می‌توان به فرم زیر بازنویسی کرد.

$$f(x) = \sum_{i=1}^N \bar{a}_i \phi(X_i)^T \phi(X) + b \quad (3)$$

پارامتر a_i بیانگر میانگین ضرایب لاگرانژ است. محاسبه $\phi(X)$ در فضای مشخصه آن ممکن است بسیار پیچیده باشد. برای حل این مشکل روند معمول در مدل SVM رگرسیون انتخاب یک تابع کرنل است. انتخاب کرنل برای SVM به حجم داده‌های آموزشی و ابعاد بردار ویژگی بستگی دارد. به عبارت دیگر، باید با توجه به این پارامترها تابع کرنلی را انتخاب نمود که توانایی آموزش برای

ورودی‌های مسئله را داشته باشد. در عمل چهار نوع کرنل خطی (Linear)، کرنل چندجمله‌ای (Polynomial)، کرنل سیگموئید (Sigmoid) و کرنل پایه شعاعی (RBF) به کار گرفته می‌شوند.

$$K(X_i, X_j) = (X_i, X_j) \quad (۴)$$

$$K(X_i, X_j) = (1 + (X_i, X_j))^d \quad (۵)$$

$$K(X_i, X_j) = \tanh(-a(X_i, X_j) + C) \quad (۶)$$

$$K(X_i, X_j) = \exp(-\|X - X_i\|^2 / \sigma^2) \quad (۷)$$

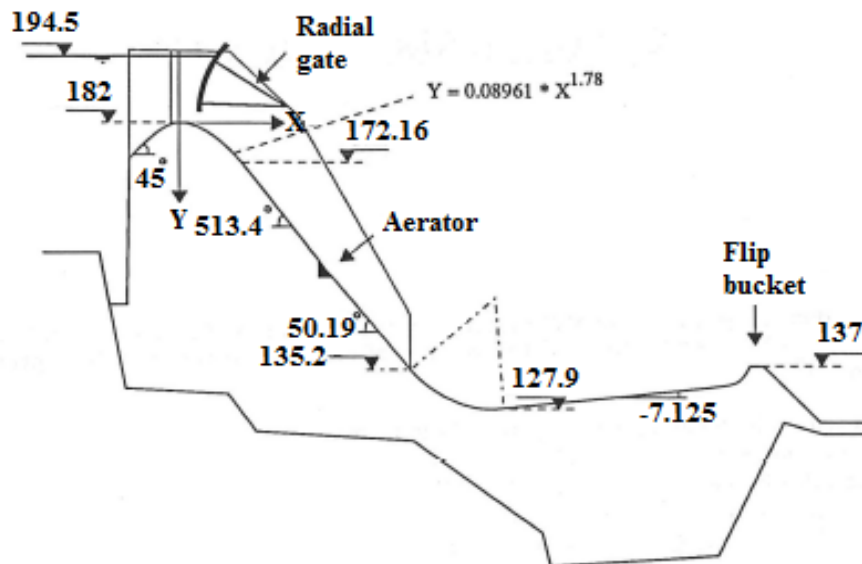
در روابط بالا $K(X_i, X_j)$ تابع کواریانس یا کرنل بوده که در نقاط X_i و X_j محاسبه می‌گردد. a ، C ، d و σ بیانگر توابع کرنل هستند. d درجه چندجمله‌ای و C عددی صحیح و مثبت است که عامل تعیین جریمه در هنگام رخ دادن خطای آموزش مدل است.

رگرسیون فرآیند گاوسی (GPR)

فرآیند گاوسی (Gaussian Process Regression) در تئوری احتمالات، یک فرآیند تصادفی است که به صورت دنباله‌ای از متغیرهای تصادفی شناخته می‌شود. در این فرآیند، متغیرهای تصادفی معمولاً برحسب مثلاً زمان مرتب شده‌اند و هر زیر مجموعه متناهی از این متغیرها دارای توزیع گاوسی (نرمال) چند متغیره هستند (Rasmussen and Williams., 2006). بنابراین اگر $\{X_i; t \in T\}$ یک دنباله تصادفی باشد آنگاه $X_{t_1, \dots, t_k} = (X_{t_1}, \dots, X_{t_k})$ دارای توزیع نرمال (گاوسی) چند متغیره هستند. به بیان دیگر در یک فرآیند گاوسی، هر ترکیبی خطی از مجموعه متناهی از فرآیند دارای توزیع نرمال یک متغیره است. T ، مجموعه‌ای نامتناهی از اندیس‌های زمان یا مکان است. در این تحقیق به منظور مدل‌سازی داده‌ها از یک برنامه نوشته شده در نرم‌افزار متلب، با فرمت M-File استفاده شده است. در این برنامه داده‌های نرمال شده به صورت فایل xls از نرم افزار اکسل فراخوان شده و پس از اجرای برنامه، نتایج به صورت نمودارهای پراکنش قابل ارائه می‌باشد.

سرریز شوت-مدل‌های توزیع غلظت هوا

جهت بررسی عملکرد روش ماشین بردار پشتیبان و رگرسیون فرآیند گاوسی در پیش‌بینی توزیع غلظت هوا در سرریزها، از داده‌های آزمایشگاهی Chanson (1988) که شامل ۲۲۶۸ داده مربوط به مدل سرریز سد کلاید است، استفاده شده است. سد کلاید یک سد بتنی وزنی در نیوزیلند است. ارتفاع این سد ۱۰۰ متر، طول تاج ۴۹۰ متر، عرض تاج ۱۰ متر و عرض در پی ۷۰ متر است. سرریز این سد از نوع سرریز شوت است. در شکل (۱) شماتیک مدل سرریز سد کلاید و در جدول (۱) محدوده مشخصات هیدرولیکی و هندسی مدل ارائه شده است.

شکل ۱. شماتیک مدل هیدرولیکی (Chanson, 1988)

جدول ۱. مشخصات هیدرولیکی و هندسی مدل (Chanson, 1988)

Y_{90} (m)	d (m)	L (m)	ΔP (m)	d_0 (m)	H_{gate} (m)	Q_w (m ³ /s)	آزمایش
۰/۰۵۲۹ - ۰/۰۳۴۲	۰/۰۱۹۸ - ۰/۰۲۱۰	۰-۳/۵۹۲	۱۶۶/۳۹	۰/۰۲۲۹	۰/۰۳	۰/۰۵۲۹	۱
۰/۰۴۷۱ - ۰/۰۶۷۲	۰/۰۳۱۱ - ۰/۰۳۲۴	۰-۳/۵۹۲	۳۹۶/۴	۰/۰۳۵	۰/۰۵	۰/۰۸۶۳	۲
۰/۰۴۰۴ - ۰/۰۶۶۱	۰/۰۲۸۱ - ۰/۰۳۱۸	۰-۳/۵۹۲	۳۱۰/۲۷	۰/۰۳۴۸	۰/۰۵	۰/۰۷۵۹	۳
۰/۰۵۴۸ - ۰/۰۶۸۵	۰/۰۳۳۰ - ۰/۰۳۴۳	۰-۳/۵۹۲	۵۶۱/۸۱	۰/۰۳۵۱	۰/۰۵	۰/۰۹۹	۴
۰/۰۳۷۵ - ۰/۰۶۵۰	۰/۰۲۶۵ - ۰/۰۳۱۳	۰-۳/۵۹۲	۲۳۳/۴۴	۰/۰۳۴۶	۰/۰۵	۰/۰۶۸۳	۵
۰/۰۳۲۵ - ۰/۰۶۲۶	۰/۰۲۳۷ - ۰/۰۳۰۰	۰-۳/۵۹۲	۱۴۱/۴۳	۰/۰۳۴۱	۰/۰۵	۰/۰۵۲۴	۶

به منظور تعیین مدل‌های ورودی ترکیب مختلفی از پارامترهای اندازه‌گیری شده شامل Q_w دبی جریان، L/W نسبت فاصله طولی از انتهای دفلکتور بر عرض کانال، Y/W نسبت عمق (عمود بر سرریز) بر عرض کانال، ΔP اختلاف فشار ما بین فشار اتمسفر و فشار زیر جت برای برآورد توزیع غلظت هوا در طول جت مطابق با جدول (۲) توسعه داده شد.

جدول ۲. مدل‌های تعریف شده برای مدل

سناریو ۲ (هوادهی مصنوعی)		سناریو ۱ (هوادهی طبیعی)	
پارامترهای ورودی	مدل	پارامترهای ورودی	مدل
Q_w	CA(I)	Q_w	C(I)
$Q_w, L/W$	CA(II)	$Q_w, L/W$	C(II)
$Q_w, Y/W$	CA(III)	$Q_w, Y/W$	C(III)
$Q_w, \Delta P$	CA(IV)	$Q_w, \Delta P$	C(IV)
$Q_w, L/W, Y/W$	CA(V)	$Q_w, L/W, Y/W$	C(V)
$Q_w, L/W, \Delta P$	CA(VI)	$Q_w, L/W, \Delta P$	C(VI)
$Q_w, L/W, Y/W, \Delta P$	CA(VII)	$Q_w, L/W, Y/W, \Delta P$	C(VII)
$Q_w, Y/W, \Delta P$	CA(VIII)		
$L/W, Y/W, \Delta P$	CA(IX)		

نرمال سازی داده‌ها

یکی از مراحل پیش پردازش داده‌ها، نرمال سازی آن‌ها می‌باشد. آموزش نرم‌افزار در صورت اعمال یکسری پیش‌پردازش‌ها بر روی ورودی‌ها و هدف می‌تواند کارایی بالاتری داشته باشد. اصولاً وارد کردن داده‌ها به صورت خام باعث کاهش سرعت و دقت شبکه می‌شود. بنابراین نرمالیزه کردن داده‌ها خصوصاً زمانی که دامنه تغییرات ورودی‌ها زیاد باشد، کمک شایانی به آموزش بهتر و سریع‌تر مدل می‌کند. روش استفاده شده برای پیش‌پردازش داده‌ها مطابق معادله (۸) است:

$$x_n = 0.1 + 0.9 \times \frac{x - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}} \quad (8)$$

در این رابطه، $x_{\min}$ و $x_{\max}$ به ترتیب حداقل و حداکثر مقدار داده‌های مشاهده شده و x_n داده نرمال شده می‌باشد. برای رسیدن به نتایج بهتر و دقیق‌تر، روند آموزش چند بار تکرار و الگوی ۷۵٪ داده‌ها جهت آموزش و ۲۵٪ داده‌ها جهت آزمون انتخاب گردید.

شاخص‌های ارزیابی

به منظور ارزیابی کارایی روش‌های استفاده شده در تخمین توزیع غلظت هوا، از پارامترهای آماری R ضریب همبستگی، DC ضریب تبیین، $RMSE$ جذر میانگین مربعات و KGE شاخص کلینگ گوپتا استفاده شد (Abbaszadeh et al., 2023). به طور کلی از بین مدل‌ها، مدلی به عنوان مدل برتر انتخاب شد که شاخص‌های خطای جذر میانگین مربعات نزدیک به صفر، ضریب تبیین، ضریب همبستگی و شاخص کلینگ گوپتای آن نزدیک‌ترین مقدار به یک باشد (Daneshfaraz et al., 2022a).

$$R = \frac{\sum_{i=1}^N (C_m - \bar{C}_m) \times (C_p - \bar{C}_p)}{\sqrt{\sum_{i=1}^N (C_m - \bar{C}_m)^2 \times (C_p - \bar{C}_p)^2}} \quad (9)$$

$$DC = 1 - \frac{\sum_{i=1}^N (C_m - C_p)^2}{\sum_{i=1}^N (C_m - \bar{C}_p)^2} \quad (10)$$

$$RMSE = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^N (C_m - C_p)^2}{N}} \quad (11)$$

$$KGE = 1 - \sqrt{(R - 1)^2 + (\beta - 1)^2 + (\gamma - 1)^2}$$

$$\beta = \frac{C_{d\,cal}}{C_{d\,obs}}, \gamma = \frac{CV_{cal}}{CV_{obs}} = \frac{\sigma_{cal}/C_{d\,cal}}{\sigma_{obs}/C_{d\,obs}}$$

$0.7 < KGE < 1$ Very good

$0.6 < KGE < 0.7$ Good

$0.5 < KGE \leq 0.6$ Satisfactory

$0.4 < KGE \leq 0.5$ Acceptable

$KGE \leq 0.4$ Unsatisfactory

(۱۲)

در روابط بالا، C_m توزیع غلظت هوای اندازه‌گیری شده، $\bar{C}_m$ متوسط توزیع غلظت هوای اندازه‌گیری شده، C_p توزیع غلظت هوای پیش‌بینی شده، $\bar{C}_p$ متوسط توزیع غلظت هوای پیش‌بینی شده و N بیانگر تعداد داده‌ها است. در رابطه (۱۲)، β نسبت میانگین داده‌های محاسباتی به میانگین داده‌های مشاهداتی و γ بیانگر نسبت انحراف استاندارد مقادیر محاسباتی به انحراف استاندارد مقادیر مشاهداتی می‌باشند (Daneshfaraz et al. 2022b).

نتایج و بحث

در استفاده از روش ماشین بردار پشتیبان جهت انتخاب تابع کرنل مناسب، مدل C(VII) با کرنل‌های مختلف مورد ارزیابی قرار گرفت. مطابق جدول (۳) نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهد که تابع کرنل (RBF) در پیش‌بینی توزیع غلظت هوا نتایج مطلوبی در مقایسه با سایر کرنل‌ها دارد.

جدول ۳. پارامترهای آماری روش SVM با توابع کرنل متفاوت-مدل C(VII)

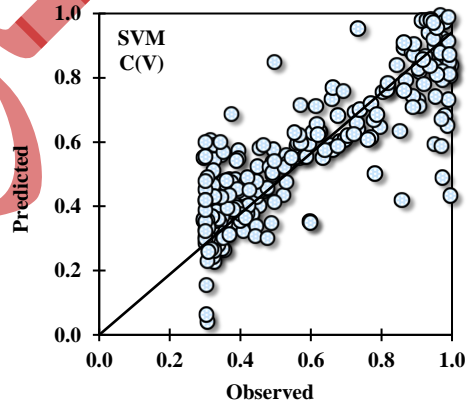
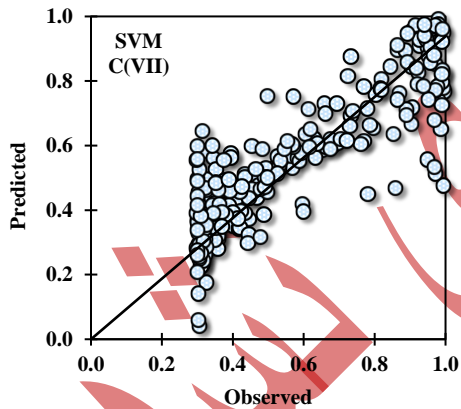
صحت‌سنجی				آزمون				تابع کرنل
KGE	RMSE	DC	R	KGE	RMSE	DC	R	
۰/۴۸۰	۰/۲۲۷۲	۰/۴۱۲۶	۰/۴۸۹۴	۰/۵۴۲	۰/۲۲۶۹	۰/۵۴۴۴	۰/۵۳۵۵	Linear
۰/۴۵۴	۰/۲۲۳۳	۰/۴۵۰۸	۰/۴۷۱۸	۰/۴۸۵	۰/۲۳۰۹	۰/۵۱۹۲	۰/۴۷۲۴	Polynomial
۰/۸۷۸	۰/۱۲۳۰	۰/۷۵۴۳	۰/۸۷۰۰	۰/۹۷۲	۰/۰۵۸۹	۰/۹۴۹۱	۰/۹۷۴۳	RBF
۰/۴۹۸	۰/۲۴۲۴	۰/۵۵۰۸	۰/۵۰۴۵	۰/۵۷۲	۰/۲۴۵۰	۰/۵۸۶۹	۰/۵۸۶۹	Sigmoid

نتایج مدل‌های تعریف شده تحت سناریو ۱

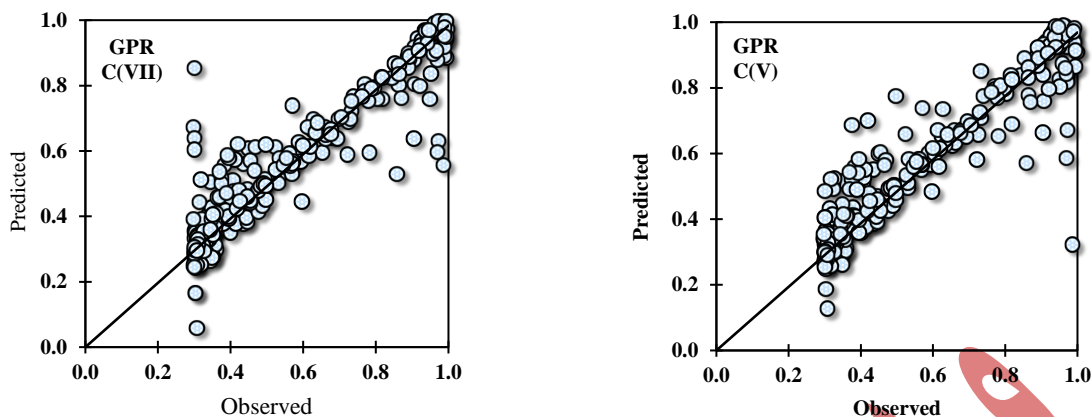
نتایج حاصل از دو روش ماشین بردار پشتیبان و روش رگرسیون فرآیند گوسی برای حالتی که هوادهی مصنوعی توسط هواده انجام نمی‌گیرد (۱۱۱۳ داده)، جهت پیش‌بینی توزیع غلظت هوا در طول سرریز در جدول (۴) ارائه شده است. با توجه به نتایج نشان داده شده در جدول (۴) مشاهده گردید مدل C(VII) با چهار پارامتر ورودی، مقادیر R و DC بیشتر و RMSE کمتری را نسبت به سایر مدل‌ها ارائه داده و به‌عنوان مدل برتر در فرآیند مدل‌سازی انتخاب گردید. در این مدل مقایسه مقادیر معیارهای ارزیابی نشان می‌دهد که نتایج حاصل از روش GPR برتری محسوسی نسبت به SVM دارد. بررسی نتایج نشان می‌دهد در این سناریو مدل‌هایی با یک و دو پارامتر ورودی به هیچ‌عنوان از دقت کافی به‌منظور برآورد توزیع غلظت هوا برخوردار نمی‌باشند. همچنین مقایسه دو مدل C(VI) و C(V) با سه پارامتر ورودی نشان می‌دهد جایگزینی نسبت عمق بر عرض کانال (Y/W) با پارامتر ΔP موجب بهبود چشمگیری دقت مدل‌سازی می‌گردد که همین عامل نشان‌دهنده تأثیر بالای پارامتر Y/W در پیش‌بینی توزیع غلظت هوا در طول سرریز است. نمودار پراکندگی داده‌ها برای دو مدل برتر در شکل (۲) نشان داده شده است. همچنین شکل (۳) نشان‌دهنده تغییرات DC و RMSE در برابر مقادیر مختلف پارامتر γ برای مدل برتر می‌باشد. مطابق شکل (۳)، مقدار بهینه پارامتر γ در ماشین بردار پشتیبان برابر با ۳۰۰ است. افزایش مقدار این پارامتر موجب کاهش تدریجی دقت ماشین بردار پشتیبان می‌گردد. برای بهینه‌سازی مشخصه‌های روش SVM رگرسیونی یعنی مقادیر (ε) و (C) در تابع کرنل مورد استفاده در این تحقیق که تابع (RBF) می‌باشد باید مشخصه (γ) بهینه شود. بنابراین در حالت کلی برای پیش‌بینی توزیع غلظت هوا در سرریز توسط روش SVM رگرسیونی، لازم است که مقادیر بهینه سه مشخصه مذکور به‌دست آیند. در پژوهش حاضر برای رسیدن به این منظور دو مشخصه (ε) و (C) توسط الگوریتم بهینه‌سازی جست‌وجوی شبکه و مشخصه (γ) نیز به‌صورت سعی و خطا بهینه شده است. برای این منظور محدوده مشخصه‌های (ε) و (C) به‌ازای مقدار ثابت (γ) تعیین شده است. سپس توسط الگوریتم جست‌وجوی شبکه مقدار دقیق دو مشخصه (ε) و (C) مشخص شدند، روند مذکور برای دیگر مقادیر (γ) نیز تکرار شد و بدین طریق مدل‌های متفاوتی با تغییر در مقدار (γ) حاصل شدند و درنهایت مقادیری از (ε، C) و (γ) که بهترین مقدار شاخص‌های آماری را داشته‌اند، انتخاب شده‌اند.

جدول ۴. نتایج حاصل از روش‌های SVM و GPR برای برآورد غلظت هوا تحت سناریو ۱

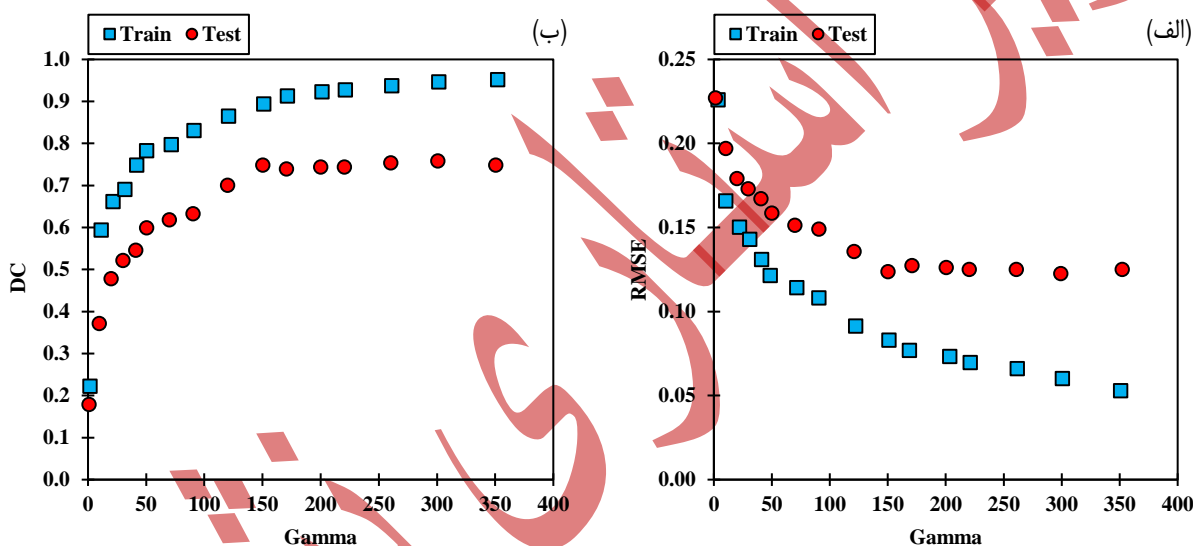
صحت‌سنجی				آزمون				روش	مدل
KGE	RMSE	DC	R	KGE	RMSE	DC	R		
۰/۱۲۰	۰/۳۲۷۸	۰/۱۴۳۳	۰/۱۲۹۰	۰/۲۲۵	۰/۳۳۰۰	۰/۲۵۵۵	۰/۲۳۱۸	SVM	C(I)
۰/۰۷۵	۰/۳۴۸۴	۰/۰۰۰۹	۰/۰۸۶۲	۰/۱۰۸	۰/۲۵۹۶	۰/۰۱۲۷	۰/۱۱۲۷	GPR	
۰/۰۴۵	۰/۲۶۸۵	۰/۱۷۰۳	۰/۰۴۸۱	۰/۰۵۰	۰/۲۷۳۹	۰/۰۹۹۱	۰/۰۶۰۵	SVM	C(II)
۰/۱۸۴	۰/۲۵۸۰	۰/۱۸۰۳	۰/۱۹۳۵	۰/۱۴۵	۰/۲۵۵۹	۰/۱۴۰۸	۰/۱۴۲۴	GPR	
۰/۵۰۰	۰/۲۲۲۲	۰/۱۹۸۵	۰/۵۰۲۷	۰/۵۷۲	۰/۲۱۸۲	۰/۳۰۲۲	۰/۵۷۰۱	SVM	C(III)
۰/۵۸۴	۰/۲۰۳۷	۰/۳۲۶۶	۰/۵۹۳۱	۰/۶۵۵	۰/۱۹۰۵	۰/۴۶۸۳	۰/۶۸۴۴	GPR	
۰/۱۳۱	۰/۳۵۰۶	۰/۱۵۵۰	۰/۱۲۹۴	۰/۲۳۴	۰/۳۶۰۹	۰/۲۰۷۹	۰/۲۳۶۰	SVM	C(IV)
۰/۰۸۵	۰/۲۴۸۴	۰/۰۸۴۵	۰/۰۸۶۲	۰/۱۱۲	۰/۲۵۹۶	۰/۱۱۲۷	۰/۱۱۲۷	GPR	
۰/۸۵۷	۰/۱۲۵۵	۰/۷۴۴۶	۰/۸۶۳۷	۰/۹۵۴	۰/۰۶۴۷	۰/۹۳۸۷	۰/۹۶۹۱	SVM	C(V)
۰/۸۴۰	۰/۱۲۹۸	۰/۷۳۶۶	۰/۸۵۹۴	۰/۹۷۲	۰/۰۵۹۰	۰/۹۴۹۰	۰/۹۷۴۳	GPR	
۰/۰۸۱	۰/۲۶۱۷	۰/۱۱۱۰	۰/۰۸۶۰	۰/۰۷۹	۰/۲۷۱۰	۰/۰۷۶۳	۰/۰۸۴۳	SVM	C(VI)
۰/۰۷۹	۰/۲۵۸۱	۰/۱۸۱۳	۰/۲۰۴۵	۰/۱۹۸	۰/۲۵۵۹	۰/۰۴۰۶	۰/۲۰۱۸	GPR	
۰/۸۷۸	۰/۱۲۳۰	۰/۷۵۴۳	۰/۸۷۰۰	۰/۹۷۲	۰/۰۵۸۹	۰/۹۴۹۱	۰/۹۷۴۳	SVM	C(VII)
۰/۹۰۸	۰/۰۹۱۴	۰/۸۶۴۴	۰/۹۲۹۹	۰/۹۷۸	۰/۰۵۳۴	۰/۹۵۸۲	۰/۹۷۸۹	GPR	

شکل ۲. نمودار پراکندگی بین داده‌های مشاهده‌ای و پیش‌بینی شده تحت سناریو ۱ (مجموعه داده‌های صحت‌سنجی)

شکل ۳. نمودار تغییرات DC و RMSE در برابر پارامتر γ تحت سناریو ۱

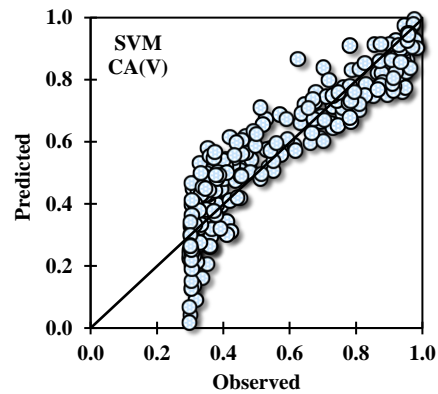
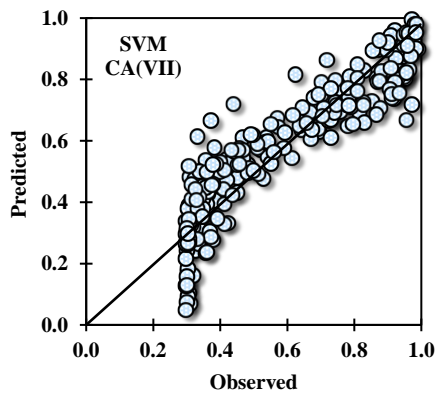
نتایج مدل‌های تعریف شده تحت سناریو ۲

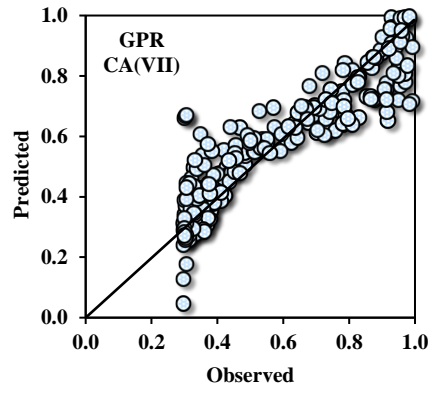
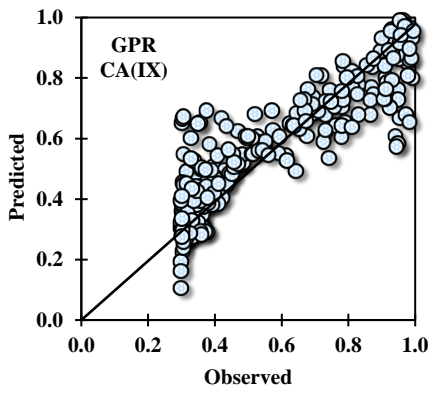
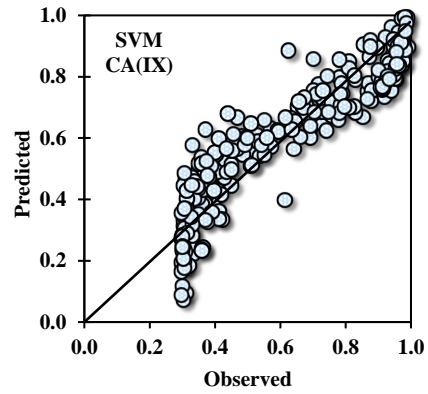
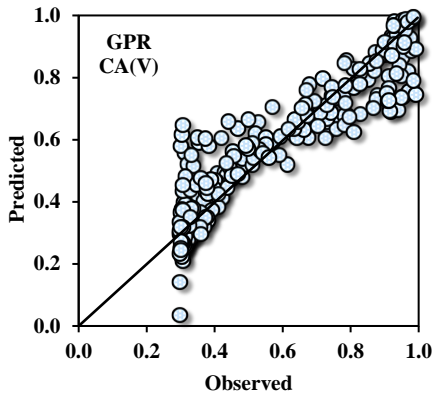
مطابق جدول (۵)، نتایج حاصل از دو روش ماشین بردار پشتیبان و روش رگرسیون فرآیند گوسی برای حالتی که هوادهی مصنوعی توسط هواده انجام می‌گیرد (۱۱۵۵ داده)، ارائه شده است. مطابق جدول (۵)، مدل CA(V) مقادیر R و DC بیشتر و RMSE کم‌تری نسبت به سایر مدل‌ها ارائه می‌دهد. بنابراین مدل مذکور به‌عنوان مدل برتر در تخمین غلظت هوا در طول سرریز انتخاب می‌گردد. در این سناریو روش‌های مبتنی بر کرنل مورد استفاده در این تحقیق با سه پارامتر ورودی دارای نتایج بهینه بوده و افزایش تعداد پارامترهای ورودی تأثیری در بهبود نتایج ندارد. همانند سناریو اول، در این سناریو نیز مدل‌هایی با یک و دو پارامتر ورودی با دارا بودن مقادیر منفی همبستگی خطی از دقت لازم برخوردار نمی‌باشند. همچنین بررسی نتایج به‌دست آمده در سناریو دوم نشان می‌دهد هر دو روش SVM و GPR دارای عملکرد نسبتاً مشابهی در تخمین غلظت هوای مورد نیاز هستند. نمودار پراکندگی داده‌ها برای سه مدل برتر در شکل (۴) نشان داده شده است. همچنین شکل (۵) نمودار تغییرات DC و RMSE را در برابر مقادیر مختلف پارامتر γ نشان می‌دهد. در روش ماشین بردار پشتیبان در اغلب موارد مقادیر کوچک پارامتر γ موجب خطای بیش آموزش شده و افزایش مقادیر این پارامتر نیز

پیچیدگی مدل را افزایش می‌دهد. مقدار بهینه پارامتر γ در ماشین بردار پشتیبان برابر با ۵۰۰۰ بوده است که نشان دهنده پیچیدگی بالای مدل سازی در سناریو دوم نسبت به سناریو اول است (شکل ۵).

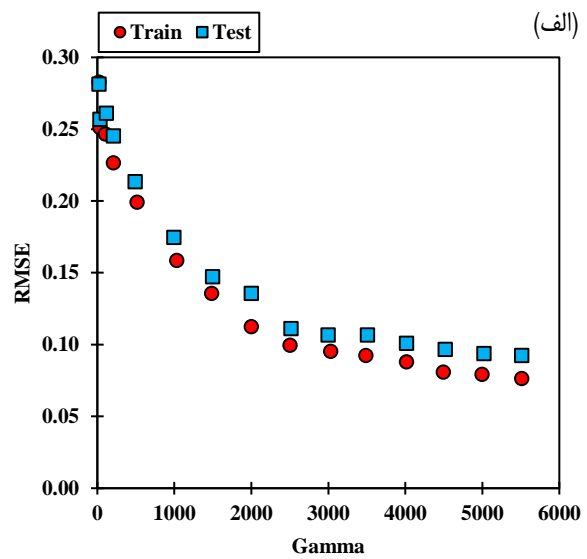
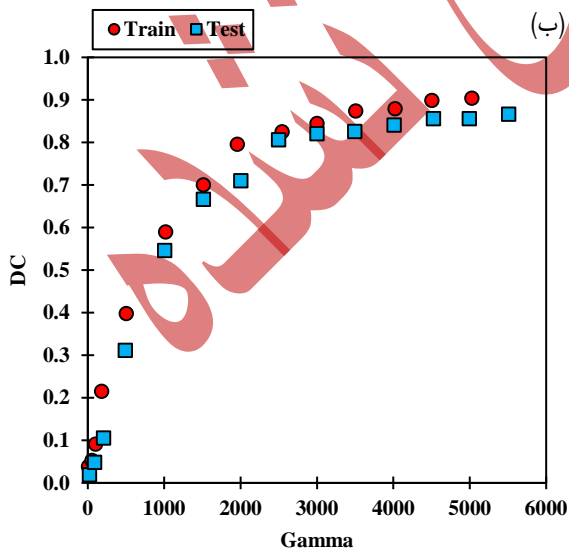
جدول ۵. نتایج حاصل از روش‌های SVM و GPR برای برآورد غلظت هوا تحت سناریو ۲

صحت‌سنجی				آزمون				روش	مدل
KGE	RMSE	DC	R	KGE	RMSE	DC	R		
۰/۱۱۴	۰/۳۴۷۸	۰/۰۴۳۳	۰/۱۰۲۰	۰/۰۰۸	۰/۳۵۸۹	۰/۰۲۹۴	۰/۰۱۳۷	SVM	CA(I)
۰/۰۸۷	۰/۲۵۶۴	۰/۱۴۲۲	۰/۰۸۸۸	۰/۱۲۵	۰/۲۵۶۲	۰/۱۴۶۸	۰/۱۲۹۴	GPR	
۰/۲۰۵	۰/۲۷۶۰	۰/۱۶۱۳	۰/۲۱۸۹	۰/۰۵۴	۰/۲۶۷۰	۰/۰۶۷۸	۰/۰۶۶۴	SVM	CA(II)
۰/۰۷۲	۰/۲۶۶۶	۰/۰۸۳۰	۰/۰۷۶۷	۰/۲۱۴	۰/۲۵۱۸	۰/۰۵۰۴	۰/۲۲۴۶	GPR	
۰/۳۵۰	۰/۲۵۷۵	۰/۳۸۰۴	۰/۳۶۰۹	۰/۲۷۲	۰/۲۶۵۴	۰/۰۵۵۳	۰/۲۷۶۵	SVM	CA(III)
۰/۵۸۰	۰/۲۰۹۰	۰/۳۳۴۲	۰/۵۸۲۱	۰/۵۷۲	۰/۲۱۱۶	۰/۳۲۹۴	۰/۵۷۳۹	GPR	
۰/۱۱۸	۰/۳۴۸۳	۰/۱۴۹۰	۰/۱۲۱۴	۰/۰۲۱	۰/۳۴۳۴	۰/۰۶۶۲	۰/۰۳۳۳	SVM	CA(IV)
۰/۵۷۷	۰/۲۵۶۴	۰/۰۵۸۸۴	۰/۵۸۸۸	۰/۱۲۵	۰/۲۵۶۲	۰/۰۱۶۸	۰/۱۲۹۴	GPR	
۰/۹۲۱	۰/۰۹۳۷	۰/۱۸۶۶۲	۰/۹۳۳۳	۰/۹۴۸	۰/۰۸۰۳	۰/۹۰۳۳	۰/۹۵۰۵	SVM	CA(V)
۰/۹۱۴	۰/۱۰۰۸	۰/۸۴۵۱	۰/۹۲۱۴	۰/۹۴۵	۰/۰۷۹۴	۰/۹۰۵۵	۰/۹۵۱۷	GPR	
۰/۲۴۱	۰/۲۹۰۲	۰/۲۸۳۱	۰/۲۵۶۸	۰/۱۷۴	۰/۲۷۵۷	۰/۱۸۸۶	۰/۱۷۷۶۰	SVM	CA(VI)
۰/۱۰۴	۰/۲۶۸۴	۰/۰۹۸۰	۰/۱۰۱۰	۰/۲۱۸	۰/۲۵۱۵	۰/۰۵۲۲	۰/۲۲۸۵	GPR	
۰/۹۱۰	۰/۰۹۷۸	۰/۸۵۴۳	۰/۹۲۴۸	۰/۹۴۸	۰/۰۷۸۹	۰/۹۰۶۸	۰/۹۵۲۶	SVM	CA(VII)
۰/۹۱۷	۰/۰۹۹۴	۰/۸۴۹۳	۰/۹۲۲۸	۰/۹۴۷	۰/۰۷۵۳	۰/۹۱۵۱	۰/۹۵۶۸	GPR	
۰/۳۴۰	۰/۱۴۷۵	۰/۳۸۰۳	۰/۳۵۴۷	۰/۳۰۵	۰/۱۶۰۶	۰/۳۵۷۱	۰/۳۱۴۰	SVM	CA(VIII)
۰/۵۷۲	۰/۲۰۸۹	۰/۳۳۴۸	۰/۵۸۲۸	۰/۵۷۲	۰/۲۱۱۳	۰/۳۳۱۴	۰/۵۷۵۷	GPR	
۰/۹۰۷	۰/۰۹۹۵	۰/۸۴۹۱	۰/۹۲۱۹	۰/۹۴۱	۰/۰۸۲۶	۰/۸۹۷۸	۰/۹۴۷۷	SVM	CA(IX)
۰/۸۷۰	۰/۱۱۳۳	۰/۸۰۴۵	۰/۸۹۷۳	۰/۹۲۰	۰/۱۰۱۵	۰/۸۴۵۷	۰/۹۲۰۱	GPR	

شکل ۴. نمودار پراکندگی بین داده‌های مشاهده‌ای و پیش‌بینی شده تحت سناریو ۲ (مجموعه داده‌های صحت‌سنجی)

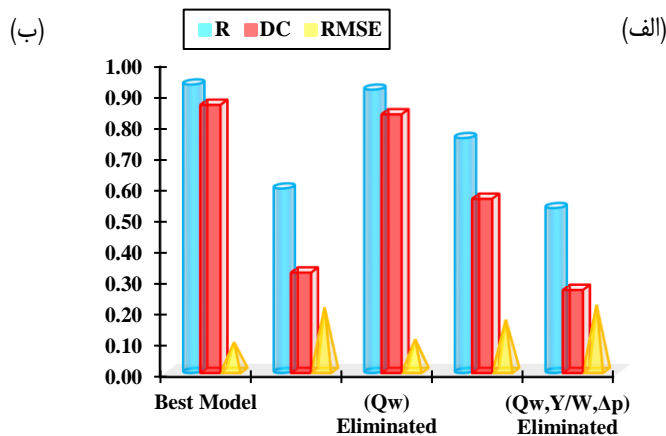
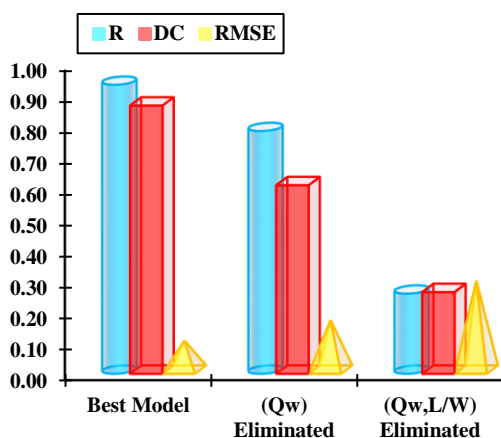
شکل ۵. نمودار تغییرات DC و RMSE در برابر پارامتر γ تحت سناریو ۲

آنالیز حساسیت مدل بوتر

به منظور بررسی تأثیر پارامترهای مختلف در تخمین توزیع غلظت هوا از آنالیز حساسیت استفاده شده است. به این صورت که با حذف پارامترهای مدل برتر و اجرای مجدد مدل با استفاده از ماشین بردار پشتیبان و رگرسیون فرآیند گوسی و همچنین محاسبه معیار ارزیابی مدل (R, DC, RMSE and KGE)، میزان تأثیر پارامترهای حذف شده مورد بررسی گرفت. مقادیر آزمون تحلیل حساسیت برای مدل برتر در سناریو ۱ و ۲ در جدول (۶) نشان داده شده است. با توجه به نتایج آنالیز حساسیت مشاهده می‌گردد پارامترهای L/W و Y/W در برآورد توزیع غلظت هوا در طول سرریز دارای اهمیت بسیاری می‌باشد. همچنین حذف پارامتر Q_w تأثیر کمی در نتایج نهایی دارد. مطابق سناریو ۲ در جدول (۶) مشاهده می‌گردد پارامتر L/W در برآورد غلظت هوا در طول سرریز مهم است. همچنین مشابه با سناریو ۱، حذف پارامتر Q_w تأثیر کمی در نتایج نهایی دارد. شکل (۶) تأثیر حذف هر کدام از پارامترها را در مدل‌سازی‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۶. نتایج حاصل از روش آنالیز حساسیت برای برآورد توزیع غلظت هوا مدل برتر تحت سناریو ۱ و ۲

صحت‌سنجی				آزمون				روش	پارامتر حذف شده	مدل برتر سناریو ۱
KGE	RMSE	DC	R	KGE	RMSE	DC	R			
۰/۴۲۱	۰/۲۴۰۰	۰/۰۶۵۱	۰/۴۳۲۶	۰/۵۲۸	۰/۲۲۰۰	۰/۲۹۰۷	۰/۵۵۸۹	SVM	L/W	C(VII)
۰/۲۱۴	۰/۲۰۴۱	۰/۳۲۳۷	۰/۵۹۴۳	۰/۶۷۲	۰/۱۹۰۰	۰/۴۷۰۹	۰/۶۸۶۲	GPR		
۰/۷۲۱	۰/۱۲۸۳	۰/۷۳۲۹	۰/۸۵۶۶	۰/۹۷۰	۰/۰۶۱۲	۰/۹۴۵۱	۰/۹۷۲۵	SVM	Q_w	
۰/۸۱۴	۰/۱۰۱۲	۰/۸۳۳۹	۰/۹۱۳۳	۰/۹۷۱	۰/۰۶۳۱	۰/۹۴۱۷	۰/۹۷۰۶	GPR		
۰/۶۷۲	۰/۱۹۳۲	۰/۳۹۴۰	۰/۶۷۹۳	۰/۸۱۴	۰/۱۵۴۸	۰/۶۴۹۰	۰/۸۱۴۴	SVM	$Q_w, \Delta P$	
۰/۷۴۰	۰/۱۶۴۴	۰/۵۶۱۳	۰/۷۵۷۱	۰/۸۴۱	۰/۱۳۷۶	۰/۷۲۲۷	۰/۸۵۰۲	GPR		
۰/۳۵۰	۰/۲۶۶۳	۰/۱۵۰۵	۰/۳۷۸۰	۰/۴۵۲	۰/۲۴۶۶	۰/۱۰۹۳	۰/۴۵۹۸	SVM	$Q_w, \Delta P, Y/W$	
۰/۲۵۴	۰/۲۱۲۴	۰/۲۶۷۸	۰/۵۳۱۲	۰/۵۸۰	۰/۲۱۰۱	۰/۳۵۳۱	۰/۵۹۴۲	GPR		
صحت‌سنجی				آزمون				روش	پارامتر حذف شده	مدل برتر سناریو ۲
KGE	RMSE	DC	R	KGE	RMSE	DC	R			
۰/۷۷۱	۰/۱۶۰۲	۰/۶۰۸۸	۰/۷۸۳۸	۰/۷۹۱	۰/۱۵۸۵	۰/۶۲۳۴	۰/۷۹۴۱	SVM	Q_w	CA(VII)
۰/۷۷۱	۰/۱۶۲۷	۰/۵۹۶۴	۰/۷۷۲۵	۰/۷۷۵	۰/۱۶۰۷	۰/۶۱۳۲	۰/۷۸۳۳	GPR		
۰/۲۴۵	۰/۲۸۷۹	۰/۲۶۳۶	۰/۲۵۸۵	۰/۲۷۵	۰/۲۹۳۹	۰/۲۹۳۶	۰/۲۸۸۵	SVM	$Q_w, L/W$	
۰/۵۲۵	۰/۲۱۶۴	۰/۲۸۶۵	۰/۵۳۶۵	۰/۴۴۱	۰/۲۳۱۱	۰/۱۹۹۶	۰/۴۴۶۸	GPR		

شکل ۶. مقادیر خطاهای آزمون آنالیز حساسیت مدل برتر الف) سناریو ۱ ب) سناریو ۲

در پژوهش حاضر از داده‌های آزمایشگاهی به منظور بررسی قابلیت روش‌های فرامدل در برآورد غلظت هوای مورد نیاز در سرریز سد کلاید استفاده گردید. بدین منظور ۲۲۶۸ داده آزمایشگاهی به دست آمده از مدل هیدرولیکی سد کلاید در فرآیند مدل‌سازی به کار گرفته شد. مدل‌های متعددی بر اساس ترکیب مختلفی از پارامترهای اندازه‌گیری شده توسعه داده شده و با بررسی نتایج به دست آمده، میزان تأثیر هر یک از پارامترها در تخمین غلظت هوادهی مشخص گردید. بررسی نتایج به دست آمده نشان داد هر دو روش ماشین بردار پشتیبان و رگرسیون فرآیند گوسی از دقت بالایی در حل مسئله مورد نظر برخوردار می‌باشند. در استفاده از روش رگرسیون بردار پشتیبان از بین توابع کرنل مختلف، تابع کرنل RBF بهترین نتایج را در تخمین غلظت هوای مورد نیاز در سرریزها به دنبال دارد. در برآورد میزان غلظت هوا در سرریز برای حالتی که هوادهی مصنوعی توسط هواده انجام نمی‌گیرد (۱۱۱۳ داده)، مدل با چهار پارامتر ورودی شامل Y/W ، L/W ، Q_w و ΔP با دارا بودن مقادیر $R=0/9229$ ، $DC=0/8644$ و $RMSE=0/0914$ در رگرسیون فرآیند گوسی و $R=0/87$ ، $DC=0/7543$ و $RMSE=0/123$ در ماشین بردار پشتیبان به عنوان مدل برتر انتخاب گردید. در برآورد میزان غلظت هوا برای حالتی که هوادهی مصنوعی توسط هواده انجام می‌گیرد (۱۱۵۵ داده)، مدل با سه پارامتر ورودی شامل Y/W ، L/W ، Q_w با دارا بودن مقادیر $R=0/9214$ ، $DC=0/8451$ و $RMSE=0/1008$ در رگرسیون فرآیند گوسی و $R=0/9333$ ، $DC=0/8662$ و $RMSE=0/0937$ در ماشین بردار پشتیبان به عنوان مدل برتر انتخاب گردید. با توجه به نتایج به دست آمده، مشخص گردید که روش‌های SVM و GPR می‌توانند به عنوان روش‌های قابل اطمینان با نتایج قابل قبول و مطلوب برای تخمین غلظت هوای مورد نیاز مورد استفاده قرار بگیرند. هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان وجود ندارد.

منابع

- Abbaszadeh, H., Norouzi, R., Sume, V., Kuriqi, A., Daneshfaraz, R., & Abraham, J. (2023). Sill role effect on the flow characteristics (experimental and regression model analytical). *Fluids*, 8(8), 235.
- Chakib, B. (2013). Numerical computation of inception point location for flat-sloped stepped spillway. *International Journal of Hydraulic Engineering*, 2(3), 4752.
- Chanson, H. (1988). Study of air entrainment and aeration devices on spillway model. A thesis submitted in partial fulfilment of the requirements for the Degree of Doctor of Philosophy in Civil Engineering at the University of Canterbury, New Zealand.
- Daneshfaraz, R., Norouzi, R., Abbaszadeh, H., Kuriqi, A., & Di Francesco, S. (2022a). Influence of sill on the hydraulic regime in sluice gates: an experimental and numerical analysis. *Fluids*, 7(7), 244.
- Daneshfaraz, R., Norouzi, R., Abbaszadeh, H., & Azamathulla, H. M. (2022b). Theoretical and experimental analysis of applicability of sill with different widths on the gate discharge coefficients. *Water Supply*, 22(10), 7767-7781.
- Franc, J. P., & Michel, J. M. (2006). *Fundamentals of cavitation* (Vol. 76). Springer science & Business media.
- Kermani, E. F., Barani, G. A., & Hessaroeyeh, M. G. (2013). Investigation of cavitation damage levels on spillways. *World Applied Sciences Journal*, 21(1), 73-78.
- Norouzi, R., Sihag, P., Daneshfaraz, R., Abraham, J., & Hasannia, V. (2021). Predicting relative energy dissipation for vertical drops equipped with a horizontal screen using soft computing techniques. *Water Supply*, 21(8), 4493-4513.

Pfister, M. (2011). Chute aerators: Steep deflectors and cavity subpressure. *Journal of Hydraulic Engineering*, 137(10), 1208–1215.

Pfister, M., & Hager, W. H. (2010). Chute aerators: Air transport characteristics. *Journal of Hydraulic Engineering*, 136(6), 352–359.

Rahmeyer, W. J. (1981). Cavitation damage to hydraulic structures. *American Water Works Association*, 73(5), 270-274.

Rasmussen, C. E., & Williams, C. K. (2006). *Gaussian processes for machine learning* (Vol. 1, p. 159). Cambridge, MA: MIT press.

Raza, A., Wan, W., & Mehmood, K. (2021). Stepped spillway slope effect on air entrainment and inception point location. *Water*, 13(10), 1428.

Salmasi, F., Abraham, J., & Salmasi, A. (2021). Effect of stepped spillways on increasing dissolved oxygen in water, an experimental study. *Journal of Environmental Management*, 299, 113600.

Vapnik, V. N. (1995). *The Nature of Statistical Learning Theory*. Springer-Verlag, New York.

Wu, J., Ma, F., & Dai, H. C. (2011). Influence of filling water on air concentration. *Journal of Hydrodynamics*, 23(5), 601-606.

Estimation of air concentration in chute spillway using metamodel methods

Extended Abstract

Introduction

Water supply for various agricultural, industrial, and particularly drinking purposes holds significant importance, especially in arid and semi-arid regions. In recent decades, with technological advancements, the construction of reservoirs and hydraulic structures has expanded considerably. Given the increasing trend in building tall dams and the need to enhance dam safety, hydraulic engineers are increasingly focusing on the economic and reliable design of these structures. One hydraulic structure playing a crucial role in ensuring sufficient dam safety during flood inflow into the reservoir and discharge downstream is spillways. Due to the long-standing use of hydraulic models in spillway design and the considerable accuracy of their results, engineers are compelled to construct these models and conduct experiments to achieve more economical and safer spillway designs. Due to the high flow velocity and pressure drop in tall spillways, the potential for cavitation phenomena has increased, leading to severe damage to the spillway. Therefore, a specialized structure called an aerator, also known as an air vent, must be incorporated in locations where natural aeration from the free surface of the flow is insufficient for proper protection. Understanding the distribution of air concentration variations along the spillway is crucial for estimating aeration levels. Introducing innovative and creative methods that can effectively address this issue holds immense importance in this context.

Materials and Methods

Here, Support Vector Machines and Gaussian Process Regression methods were employed as modeling approaches for parameter estimation, and their results were subjected to evaluation. Various models were defined with different input parameters, aiming to estimate air concentration. The concentration of air pollutants was predicted, and the influential parameters for each case were identified. This research endeavors to contribute to previous studies by demonstrating the application of Support Vector Machines and Gaussian Process Regression in estimating air concentration distribution and assessing the practicality of these methods in comparison to laboratory experimental data in this domain. For assessing the performance of the Support Vector Machine and Gaussian Process Regression methods in predicting air concentration distribution in spillways, experimental data from Chanson (1988) comprising 2268 data points have been utilized.

Results and Discussions

To investigate the impact of various parameters on the estimation of air concentration distribution, sensitivity analysis has been employed. This involved systematically excluding superior model parameters and re-running the model using Support Vector Machines and Gaussian Process Regression. Evaluation metrics (R, DC, RMSE and KGE) were calculated, and the influence of the removed parameters was examined. According to the sensitivity analysis results, parameters Y/W and L/W play a crucial role in estimating air concentration distribution along the spillway. Moreover, the exclusion of the Q_w parameter has a minor impact on the results. It is observed that the L/W parameter is significant in predicting air concentration along the spillway. Similar to scenario 1, the removal of the Q_w parameter has a negligible effect on the final results.

Conclusion

Here, a wide range of experimental data was utilized to examine the modeling capabilities in predicting the required air concentration in the spillway of the Clyde Dam. For this purpose, 2268 experimental data obtained from the hydraulic model of the Clyde Dam were employed in the modeling process. Multiple models were developed based on different combinations of measured parameters, and by analyzing the obtained results, the impact of each parameter on estimating air concentration was determined. The results indicated that both Support Vector Machine (SVM) and Gaussian Process Regression (GPR) methods exhibit high accuracy in solving the specified problem. In the application of Support Vector Regression, among various kernel functions, the Radial Basis Function (RBF) kernel yielded the

